

## Täysistunto

### Keskiviikko 13.3.2024 klo 13.59—17.06

**5. Hallituksen esitys eduskunnalle Pohjois-Atlantin sopimuksen sopimuspuolten välillä niiden joukkojen asemasta tehdyn sopimuksen sekä Pohjois-Atlantin sopimuksen mukaisesti perustettujen kansainvälisten sotilasesikuntien asemasta tehdyn pöytäkirjan hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi ja niihin liittyviksi laeiksi**

Hallituksen esitys HE 90/2023 vp

Valiokunnan mietintö UaVM 2/2024 vp

*Ensimmäinen käsittely*

**Toinen varapuhemies Tarja Filatov:** Ensimmäiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 5. asia. Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö UaVM 2/2024 vp. Nyt päätetään lakiehdotusten sisällöstä. — Yleiskeskustelu alkaa, ja valiokunnan puheenjohtaja, edustaja Kiljunen.

*Keskustelu*

14.51 **Kimmo Kiljunen sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Nyt me tänään käsittelemme toiseen kertaan Nato-jäsenyyteen liittyviä kysymyksiä. Oikeastaan voisi sanoa, että tässä meillä on sitten vähän niin kuin Nato-päivä ja ulkoasiainvaliokunta jouuu nyt tässä profiloitumaan valmisteluvaliokuntana.

Nyt tässä asiakohdassa on kyse kahdesta valtiosopimuksesta. Toinen on Lontoossa 1951 Pohjois-Atlantin liiton puitteissa sopimusosapuolten välillä tehty, vieraan vallan joukkojen asemaa koskeva sopimus. Sitä kutsutaan nimellä Nato-sofa. Eli kyse on siitä — kun Nato-maat osallistuvat yhteiseen puolustukseen ja Nato-maat lähettävät toisen maan alueelle joukkojaan yhteisiin puolustustehtäviin — kuinka näiden joukkojen asema oikeudellisesti määrittyy. Tässä olisi tietysti hankala tilanne, jos olisi jollain tavalla epäselvää esimerkiksi se, kenen rikosoikeudellisia lakeja noudatetaan, lähettävävaltion vai vastaanottajavaltion. Näistä tämän Nato-sofan puitteissa sovitaan. Se on yksi iso kysymys, mutta se on ehkä yksi keskeisimpiä kysymyksiä tässä asiakirjassa. Toinen on sitten 1952 Pariisissa sovittu niin sanottu Pariisin pöytäkirja, joka vuorostaan määrittelee kansallisten sotilasesikuntien aseman liittokunnan sisällä eri maiden välillä.

Nyt tässä tapauksessa eduskunta on kansallisesti täällä Suomen päässä hyväksymässä nämä kaksi valtiosopimusta. Tästä on seurannaisia koskien myöskin meidän omaa lainsäädäntöämme, johon tehdään sitten myöskin esityksiä eri lakien muuttamisesta. Nyt voidaan ihan suoraan sanoa, että kun Suomi liittyi Naton jäseneksi, nämä kaksi asiakirjaa — Nato-sofa ja Pariisin pöytäkirja — ovat itse asiassa niin sanottuja itsestäänselvyyksiä. Joka ikinen Nato-jäsenmaa on ne hyväksynyt. Se on se lähtökohta, millä Naton liittokunnan puitteissa toimitaan joukkoja lähetettäessä ja sotilasesikuntia perustettaessa. Eli siinä suhteessa nyt me olemme harvinaisen helpon asian kohdalla, kun tämä asia jo päätettiin silloin,

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2024 vp

kun Suomi liittyi Natoon. Nyt on enää vain tämän täytäntöönpanosta kysymys. Tässä suhteessa tämä oli täysin riidaton valiokunnassa, ja oletan, että tässä salissakaan ei synny ainakaan kovin raivokasta keskustelua tämän asian puitteissa.

Suomihan on tavallaan tätä niin sanottua Nato-sofaa jo aikaisemmin soveltanut rauhan- kumppanuusohjelmansa puitteissa. Vuodesta 1994 olemme olleet rauhankumppaneita Naton piirissä, ja sekä Nato-sofaa että tätä Pariisin pöytäkirjaa on sovellettu osana rauhan- kumppanuustehtäviä. Tietenkin se on ollut paljon rajoitetumpaa, kun se on liittynyt lähin- nä harjoitustoimintaan. Nythän tässä on mukana, niin kuin kuulumme edellisessä asiakoh- dassa, myöskin näitä valmiustoimintoja, joita Naton puitteissa tehdään. Ei ainoastaan har- joitella. Rauhankumppanuus on tietenkin toiminnallisesti paljon pienimuotoisempaa kuin Nato-jäsenyyden kautta tapahtuva yhteistyö, ja sen takia on pidetty ihan perusteltuna sitä, että me käsittelemme nämä nyt tässä eduskunnassa erikseenkin, mukaan lukien ehdotukset siitä, millä tavalla kansallista lainsäädäntöämme joudumme nyt täydentämään. Kysymys on siis ylipäätään osallistumisesta liittokunnan yhteiseen puolustusyhteistyön.

Totta kai tässä on iso joukko oikeudellisia kysymyksiä. Oikeastaan tässä luonnehdinkin teille niitä hieman. Olisi aika erikoinen tilanne, jos me emme tietäisi — jos syntyy rikok- sia, rikkomuksia, rikkeitä — minkä tyyppisen oikeusjärjestyksen puitteissa sotilaita, tässä tapauksessa vieraan valtion alueella toimivia sotilaita, tuomitaan, miten heitä käsitellään. Tässäkin suhteessa on tietysti täysin selvä asia, että näitä joudutaan käsittelemään huolella.

Ehkä tässä täytyy huomioida se, että tässä on ennen kaikkea tämä rikosoikeudellinen toi- mivalta, tuomiovalta, ja sen jakaantumiseen liittyvät kysymykset. Tässä suhteessa DCA- sopimus tulee vielä poikkeamaan. Me tulemme käymään sen keskustelun uudemman ker- ran täällä, kun tehdään kahden kesken puolustussopimus Yhdysvaltojen kanssa. Nyt en avaa sitä yhtään enempää. Mutta tiedän sen, kun sopimus on jo solmittu, että siinä meillä on erilainen kulma. Avataan se silloin huolellisesti. Mutta tämä Nato-sofa perustuu vasta- vuoroisuuden periaatteelle siltä osin, että siinä käytetään sen maan tuomiovaltaa, riksoi- keudellista toimivaltaa, johon joukot on lähetetty. Se on se peruslähtökohta tässä Nato-so- fassa. Tältä osin me tulemmekin seuraamaan huolella jatkossa, kuinka tämä järjestelmä toimii ja kuinka siten saadaan tiettyjä olennaisia kokemuksia. Ja sitten joudutaan katso- maan ehkä myöhemmin tarkemmin sitä, kuinka tämän tuomiovallan jakautumista tässä joudutaan arvioimaan.

Yksi merkittävä poikkeama tässä kokonaisuudessa on, ja se täytyy ottaa tässä eksplisiit- tisesti esille — perusihmisoikeuksista keskeinen, ehkä keskeisin, on oikeus elämään: kuolemanrangaistus. Tässäkin suhteessa kuolemanrangaistuskielto Naton piirissä on sikäli on- gelmaisesti jakautunut, että yksi valtio, Yhdysvallat, pitää yllä edelleenkin kuolemanran- gaistusta. Tämä on ratkaistu osittain tämän sopimuksen lisäpöytäkirjan mukaan sillä taval- la, että valtiot eivät saa panna kuolemanrangaistusta täytäntöön toisen maan Nato-tehtävis- sä oleville kansalaisille. Myöskään lähettjävaltio, tässä tapauksessa siis Yhdysvallat, ei saa panna kuolemanrangaistusta täytäntöön sellaisessa maassa, jossa se on kielletty. Eli tämä on nimenomaan tämän täytäntöönpanon osalta.

Suomessahan perustuslaki ei kiellä ainoastaan kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoa. Se kieltää myöskin tuomitsemisen. Tässä suhteessa Suomi oli tarkka nyt jo tätä Nato- sofaa laatiessaan. Tämä liittyy enemmän DCA-sopimukseen, sanon sen jo avoimesti. Se liittyy enemmän siihen. Noottienvaihdolla on rajattu tämä sopimuksen täytäntöönpano, käytännön soveltaminen siten, että Suomen omat perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet toteutu- vat. Me ollaan tällä noottienvaihdolla, joka on poikkeuksellinen menettelytapa — muut

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2024 vp

Nato-maat eivät ole tätä tehneetkään — Yhdysvaltojen kanssa sovittu, että tässä ei myöskään tuomitseminen ole mahdollista. Tämä tilanne, että tällainen tulisi vastaan, on hyvin epätodennäköinen, mutta tämä tavallaan ennakoi sitä asiaa, ja me pidämme, valiokunnan mielestä, hyvänä ratkaisumallina tätä noottienvaihtoa, jonka hallitus on jo tehnyt, vaikka se ei ihan aukottomasti poistakaan perustuslain ja Nato-sofan välillä olevaa ristiriitaa tuomitsemisen osalta.

Kuten sanottu, tämä on neuvoteltu osa DCA-sopimuspakettia, joka hyväksyttiin joulukuussa. Tästä tuleva hallituksen esitys on tulossa meille jossakin vaiheessa, toivottavasti kevään kuluessa ennen kesää. Silloin me joudumme käymään tämän uudemman kerran lävitse. Mutta me yritimme jo Nato-sofaa käsiteltäessä tuoda esille sen, että pyrimme ratkaisun niin, että voidaan asettaa valtioneuvoston tekemän esityksen taakse, mutta siitä lähtökohdasta, että me saamme kokemuksia ja me arvioimme sitten siltä pohjalta tarvittaessa, jos tuomiovaltakysymyksessä täytyy tehdä joitain uusia tarkennuksia ja lisäyksiä.

Eli summa summarum: ulkoasiainvaliokunta puoltaa Nato-sofan ja Pariisin pöytäkirjan hyväksymistä. Ja kuten jo sanoin, tämä valiokunnan kanta oli täysin yksimielinen. — Kiitos.

**Toinen varapuhemies Tarja Filatov:** Kiitokset valiokunnan puheenjohtajalle. — Nyt sitten edustaja Vornanen, olkaa hyvä.

**15.00 Timo Vornanen ps:** Arvoisa rouva puhemies! Tänään tulee kuluneeksi 84 vuotta talvisodan päättymisestä, ja tänään onkin erinomainen päivä puhua maamme turvallisuudesta. Kaiken yhteiskunnallisen toiminnan pohjana on yhteinen sopiminen ja yhteiset pelisäännöt. Yhteiset sopimukset tuovat toimintaan sujuvuutta ja ennalta-arvattavuutta — siitähän tässäkin hallituksen esityksessä on kyse. Nato on turvannut jäsenmaidensa alueellista koskemattomuutta ja kansalaisia yli 70 vuotta. Tänä aikana on kertynyt runsaasti kokemusta liittolaismaiden välisestä yhteistyöstä ja siinä parhaiten toimivista käytänteistä.

Lainaan suoraan ulkoasiainvaliokunnan mietintöä tästä nyt käsittelyssä olevasta asiasta: ”Sekä Nato-sofa että Pariisin pöytäkirja ovat kiinteä osa Naton sopimusjärjestelmää, jonka tarkoituksena on luoda tosiasialliset edellytykset Naton piirissä tapahtuvalle sotilaalliselle yhteistyölle.” Nato-sofalla tarkoitetaan osapuolten välistä sopimusta varsinaisten joukkojen asemasta, kun taas Pariisin pöytäkirjassa sovitaan kansainvälisten sotilasesikuntien asemasta. Parhaiten tarvetta näiden käytäntöjen sopimiselle voi selventää parilla käytännön esimerkillä: ilman etukäteen sovittuja käytäntöjä olisi mahdollista, että liittolaismaan sotilaille tulee ongelmia Suomessa autoilusta tai suomalainen terveydenhoitojärjestelmä kuormittuu liittolaismaiden henkilöstöstä. Etukäteen sopimalla pystytään merkittävästi vähentämään liittolaismaiden yhteistyötä vaikeuttavaa byrokratiaa.

Onneksi myös Suomi ja Ruotsi pääsevät nyt osaksi tätä laajaa Nato-yhteistyötä. On meidän onnemme, että aiempaa kokemusta on saatu myös suorista verrokkimaista, kuten Norjasta ja Virosta. Käytäntöjä on siis saatu hiottua pikkuhiljaa paremmiksi ja paremmiksi, eikä odotettavissa ole merkittäviä yllätyksiä. Tärkeintä on tietenkin se, että Suomi on soveltanut merkittävältä osin näitä käytänteitä Naton rauhankumppanimaana vuodesta 1994 lähtien.

Arvoisa puhemies! Näiden käytänteiden tärkein perusperiaate on kunnioittaa vastaanottajamaan lainsäädäntöä. Suomen itsenäisyys ja päätöksenteko-oikeus eivät vähene lainkaan sen johdosta, että tänne saapuu liittolaismaiden henkilöstöä. Tästä hallituksen esityk-

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2024 vp

sestä on edellisen käsittelyn jälkeen saatu lausunnot useista eri valiokunnista. Pidän tärkeänä, että asiaa käsitellään monipuolisesti, sillä oikeudellisen taustan täytyy olla vahva ja kunnossa, kun on kyse sotilaallisesta yhteistyöstä. Kaikki Nato-maat noudattavat näitä samoja periaatteita.

Lopetan toteamalla tämän esityksen ydinasian: Natoon ei liittynyt pelkästään Suomen puolustusvoimat vaan Suomi kokonaisena valtiona. Tämä liittyminen edellyttää runsaasti koordinoitua ja lainsäädännön sovittamista monilla muillakin kuin sotilaallisilla valtion osa-alueilla. Näin talvisodan päättymisen vuosipäivänä voin todeta, että suuntamme on oikea. Muisto ei himmetä saa.

**Toinen varapuhemies Tarja Filatov:** Edustaja Vähämäki.

**15.04 Ville Vähämäki ps:** Kiitos, kunnioitettu puhemies! Niin, Suomi on sitoutunut hyväksymään nämä sopimukset osana Nato-jäsenyyttä. No, oliko tämä käsittely sitten pelkkä muodollisuus ulkoasiainvaliokunnassa? Mielestäni ei ollut. Puheenjohtaja Kiljusen johdolla Nato-sofa-sopimukseen on kiinnitetty huomattavaa huomiota ja sitten myöskin tähän DCA- ja Nato-sofa-sopimusten keskiseen yhteyteen.

Tämä sopimus vahvistaa Suomen asemaa liittokunnassa ja mahdollistaa osallistumisen Nato-toimintaan sekä puolustusyhteistyöhön. Tämä sopimus luo pohjan sotilaalliselle yhteistyölle Natossa sopien joukkojen ja sotilasesikuntien asemasta ja oikeudellisista velvollisuuksista. Sopimuksessa otetaan kantaa muun muassa lähettäjävaltion tuomiovalttaan, tuomiovallan jakoon tai tuomiovallasta luopumiseen sekä oikeudenmukaisiin oikeudenkäynteihin.

Mietinnön useissa kohdissa todetaan, että jatkossa täytyy lainsäädäntöä kehittää tulevaisuudessa, kun nähdään, minkäänlaisia tilanteita meille tulee eteen. Se on minusta tämän mietinnön ihan keskeinen asia, että tätä jatkuvasti tulee sitten myöskin kehittää, kun nähdään, mitä oikeustapauksia meille tulee eteen.

**Toinen varapuhemies Tarja Filatov:** Edustaja Kiljunen.

**15.06 Kimmo Kiljunen sd:** Arvoisa puhemies! Edustaja Vähämäki avasi mielenkiintoisesta kulmasta todeten, oliko tämän asian käsittely tarpeetonta ulkoasiainvaliokunnan puitteissa ja myös eduskunnan puitteissa, ja yhdyn täysin hänen näkemykseensä siitä, että ei ollut. Tämä oli muodollinen prosessi sen vuoksi, että nämä ovat käytännössä olemassa olevia järjestelyjä kaikkien Nato-maiden kesken niiden lähettäessä joukkoja, mutta tässä oli isona kysymyksenä taustalla... Te viittasitte siihen ja ministeri Valtonenkin hyvin tietää, että kun me olemme jo tehneet kahdenkeskisen puolustusopimuksen Yhdysvaltojen kanssa, odotamme hallituksen esitystä siitä, ja tämä auttoi meitä hahmottamaan niitä kysymyksenasetteluja, jotka tulevat DCA-sopimuksessa vastaan. Joitakin kulmia me jo pyrimme oikomaan tässä vaiheessa, mukaan lukien tämä kuolemanrangaistuskysymys, joka on iso seikka erityisesti silloin, kun me puhumme kahdenkeskisestä puolustusyhteistyöstä Yhdysvaltojen kanssa. Sen takia oli hyvä myöskin hallituksen puolella, että tätä asiaa jo ratkottiinkin tällä vähän uudentyypisellä lähestymistavalla. Niin kuin todettu, muut jäsenmaat eivät ole tätä tehneetkään kuolemanrangaistukseen liittyen. Tässä Suomi on nyt tavallaan ollut edellä näyttäjä muillekin, että me olemme sensitiivisiä näiden perusoikeuksien osalta, joihin nimenomaan kuolemanrangaistuskin liittyy, ja tämä tässä avitti.

## **Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2024 vp**

Toinen iso kulma, minkä tekin, edustaja Vähämäki, toitte esille, oli ylipäättään tämä tuomiovaltakysymys ja miten siinä toimitaan. Palaamme siihen aiheeseen, kun DCA-sopimuksesta minä jo viittauksellisesti totesinkin, että tuomiovalta hieman eri tavalla ymmärretään, se keskustelu ja työnjako, tässä DCA-sopimuksessa. Siihen liittyen me nimenomaan teimme näitä tiettyjä varaumia, tai ei varaumia varsinaisesti vaan huomioita, että meidän täytyy katsoa, kuinka tämä tuomiovaltajärjestelmä tässä tulee jatkossa toimimaan, ja sitten aikanaan — ei millään aikatauluilla, mutta aikanaan — arvioidaan sen käytännön sovellutusta. Tässä suhteessa tämä harjoitus on ollut todellakin paikallaan.

Yleiskeskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 90/2023 vp sisältyvien 1.—11. lakiehdotuksen sisällön mietinnön mukaisena. Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely päättyi.